

Marcin Żynda

"Życie kulturalne więźniów w KL
Auschwitz w świetle relacji i
pamiętników", Iwona Urbańska,
Toruń 2005 : [recenzja]

Kultura i Edukacja nr 2, 144-146

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

woczesnej, głoszącej „amoralizm sztuki”, staje się – paradoksalnie – prowokacją i szczególnym wyzwaniem. Ironią i paradoksem życia praktycznego i duchowego jest fakt, że właśnie teraz, w wolnej Polsce, Braun nie czuje się tak potrzebny jak właśnie tam, w Ameryce, w jej tyglu kulturowym widzi dalszy sens swojej „drogi”. Ta droga „emigranta” różni się jednak obecnie zasadniczo od sytuacji emigracji za czasów komunizmu – nie ma „żelaznej kurtyny”, można zawsze przyjechać i wrócić, internetowa prasa daje codzienny dostęp do informacji na temat tego, co dzieje się w kraju. A odległość – należy dystans. Zatem obecność Brauna w Ameryce jest częścią misji akcentującej poprzez historię teatru polskiego polską tożsamość kulturową w świecie, jako drogi umiłowania wolności i walki o nią. Jak powtarza Braun – parafrazując Cypriana Norwida – to, że pozostajemy długo od kraju oddaleni, tracimy z oczu szczegóły i detale miejscowe, a zostają jedynie zarysy – nie gubi nam szansy dostrzeżenia w tej oddalonej Polsce wciąż prawdy dobra i piękna.

Agnieszka Popowska

Marcin Żynda (rec.): Iwona Urbańska, *Życie kulturalne więźniów w KL Auschwitz w świetle relacji i pamiątek*, Toruń 2005, Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 229.

Tematyka związana z drugą wojną światową, mimo upływu czasu, ciągle cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem badaczy. Obok charakterystycznych dla tego okresu kwestii związanych z działaniami wojennymi, opracowywane są także zagadnienia prezentujące życie ludności w okupowanych krajach. Bardzo interesującym tematem dotyczącym tego zakresu jest funkcjonowanie w czasie drugiej

wojny światowej nazistowskich obozów koncentracyjnych oraz realizowana przy ich pomocy ludobójcza polityka hitlerowskich Niemiec.

Owoce badań dotyczących życia więźniów w niemieckich obozach koncentracyjnych jest praca Iwony Urbańskiej: *Życie kulturalne więźniów w KL Auschwitz w świetle relacji i pamiątek*. Wydana w 2005 roku, nakładem toruńskiego Wydawnictwa Adam Marszałek, książka jest „próbą ukazania jednego z rzadziej wspominanych aspektów obozowego życia. Omawia ona działalność kulturalną więźniów w największym niemieckim obozie koncentracyjnym na ziemiach polskich [...]” (recenzja umieszczona na dolnej okładzinie książki).

Zakres terytorialny pracy ograniczony jest do obozu w Oświęcimiu, Brzezince oraz obozów filialnych, a zasięg chronologiczny w naturalny sposób wyznaczają lata istnienia KL Auschwitz (1940–1945). Podstawowym zaś materiałem badawczym były wydane drukiem pamiątki i wspomnienia byłych więźniów. Większość tych prac napisana została przez osoby narodowości polskiej, choć w relacjach tych zawarte są także informacje dotyczące uczestnictwa w życiu kulturalnym więźniów innych narodowości (np. ukraińskiej czy greckiej – s. 99 i 112). Wspomniane źródła zostały w istotny sposób wzbogacone także kwerendą archiwalną, przeprowadzoną w Archiwum Państwowego Muzeum w Oświęcimiu, gdzie przechowywane są m.in. „ankiety” przeprowadzone wśród byłych więźniów, a dotyczące przejawów i form życia kulturalnego w obozie. Omawiana praca została zatem oparta na analizie bogatego materiału badawczego.

Książka podzielona została na cztery rozdziały. Pierwszy z nich to swoiste wprowadzenie, szczególnie przydatne dla osób nieposia-

dających zbyt szerokiej wiedzy na temat historii oświęcimskiego obozu koncentracyjnego, jego organizacji oraz panujących w nim warunków. Rozdział drugi stanowi analizę przejawów życia kulturalnego, takich jak: czytelnictwo, opowiadania i gawędy, recytacje i sport – zarówno w ogólnie przyjętej, jak i wypaczonej przez obozowe realia formie. Twórczości artystycznej w obozie został poświęcony kolejny rozdział. Zamieszczono w nim podrozdziały prezentujące powstałą w obozie literaturę, a także pieśni, muzykę i taniec, oraz twórczość plastyczną i rzemiosło artystyczne. W części tej opisano także działalność istniejącej w obozie orkiestry oraz powstałego w październiku 1941 r. muzeum. Czwarty rozdział poświęcony został życiu religijnemu więźniów. Jak zauważa autorka: „Kontrowersje może budzić umieszczenie w pracy rozdziału dotyczącego religii, ponieważ trudno wszystkie jej elementy traktować jako przejawy życia kulturalnego” (s. 10), jednak przyznać należy, że zabieg ten był uzasadniony i istotnie wzbogacił zawartość pracy. Ważnym uzupełnieniem treści książki są aneksy, zawierające antologię wierszy obozowych, biogramy wybranych twórców oraz reprodukcje prac plastycznych więźniów.

Mając na uwadze specyficzne, patologiczne warunki panujące w oświęcimskim obozie, Urbańska mianem „kultury” objęła także np. opowiadania i gawędy, co wydaje się być postępowaniem trafnym. Umożliwiło to pełniejsze ukazanie przejawów działalności kulturalnej, już z założenia maksymalnie zredukowanej przez obozową rzeczywistość. Autorka nie ograniczyła się tylko do przedstawienia poszczególnych form obozowego życia kulturalnego, ale zwróciła także uwagę na wzbudzane przez nie emocje, postawy i zachowania. Dzięki temu udało się jej wykazać, że uczestnictwo w nawet najbardziej ograniczonym życiu kul-

turalnym miało dla więźniów ogromne znaczenie.

Książka jest bardzo ciekawie napisana i niezwykle łatwa w odbiorze mimo problematyki, której dotyczy. Efekt ten został osiągnięty między innymi przez zręczne połączenie cytowanych fragmentów relacji i wytworów obozowej twórczości literackiej z zasadniczą treścią pracy.

Jako pewną nieścisłość można by uznać ocenę autorki dotyczącą liczby i różnorodności przejawów życia kulturalnego w obozach koncentracyjnych. W jednym miejscu Urbańska stwierdziła: „Życie kulturalne w KL Auschwitz rozwinęło się w ograniczonych i nielicznych formach ze względu na patologiczne warunki, w jakich funkcjonowało” (s. 9), w innym zaś: „Obozy koncentracyjne były miejscem, w którym mimo braku warunków, doszło do stworzenia wielu form życia kulturalnego” (s. 43). Trzeba przyznać, że w zasadzie obydwie te oceny są prawdziwe, choć zestawienie ich ze sobą wyraźnie pokazuje ich sprzeczność. Rozbieżność zaprezentowanych ocen była prawdopodobnie wynikiem użycia przez autorkę niezbyt precyzyjnych określeń. Właściwiej byłoby stwierdzić, że przejawy życia kulturalnego w obozach były niezbyt liczne – ze względu na istniejące ograniczenia, ale biorąc pod uwagę te właśnie niekorzystne czynniki, życie kulturalne w obozach koncentracyjnych rozwinęło się w nadspodziewanie dużej skali.

Drobnym brakiem konsekwencji jest brak podrozdziału dotyczącego pieśni w części opisującej przejawy i formy życia kulturalnego. Autorka umieściła wszystkie zagadnienia dotyczące śpiewu w rozdziale dotyczącym twórczości artystycznej w obozie. W ten sposób znalazły się tam zarówno informacje o pieśniach powstałych w obozie, jak i o śpie-

waniu przez więźniów pieśni ludowych (*Góralu, czy ci nie żal*) czy patriotycznych (*Rota*). Podział byłby bardziej czytelny, gdyby zostały osobno omówione pieśni stworzone przez więźniów i sytuacje dotyczące śpiewania w obozie.

Wymienione powyżej drobne niedociągnięcia nie rzutują na bardzo pozytywne wrażenia powstałe po lekturze książki. W pracy tej zaprezentowano bowiem wiele ciekawych informacji dotyczących ciągle jeszcze niewystarczająco zbadanego zagadnienia. Szczególnie warto podkreślić rozbudowany aneks, pozwalający czytelnikowi lepiej poznać „klimat” omawianego tematu. Książka, pomimo swojego naukowego charakteru, jest napisana łatwym do zrozumienia językiem, dzięki czemu nadaje się do zarekomendowania szerokiemu gronu odbiorców.

Marcin Żynda

Katarzyna Grabianowska: Sprawozdanie z VI Krajowej Konferencji „Media w edukacji – szanse i zagrożenia”

Nowoczesne technologie na dobre zagościły już w dzisiejszej szkole, stając się nieodłącznym elementem procesu kształcenia. Wykorzystanie mediów w procesach edukacji i wychowania napotyka jednak na szereg zagrożeń. Zadania dla pedagogiki medialnej koncentrują się z jednej strony wokół rozwijania wachlarza możliwości, jakie oferują współczesne media, szukania nowych sposobów, w jaki mogą one ulepszyć, usprawnić naukę, z drugiej natomiast strony mają chronić podmioty procesu kształcenia przed jej negatywnym wpływem, uwrażliwiać na niebezpieczeństwa czyhające w przekazach medialnych.

W dniach 28–29 maja 2007 r. odbyła się VI Krajowa Konferencja „Media w edukacji – szanse i zagrożenia”. Głównym organizatorem tego wydarzenia był Zakład Technologii Kształcenia Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, który od wielu lat obejmuje swoimi badaniami problematykę związaną z oceną wprowadzania nowoczesnych technologii do edukacji. Swoją działalność koncentruje z jednej strony na poszukiwaniu szans dla edukacji, wypływających z zastosowania m.in. e-learningu, z drugiej jednak strony nie pozostawia bez odpowiedzi zagrożeń, jakie mogą się wiązać z wyborem takiej drogi kształcenia.

Współorganizatorami Konferencji byli: Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Sekcja Pedagogiki Mediów Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, Sekcja Metodologii Nauk Komitetu Naukoznawstwa przy Prezydium PAN, Wydawnictwo Adam Marszałek, Polskie Towarzystwo Kognitywistyczne. Patronat nad Konferencją objął Minister Edukacji Narodowej Roman Giertych, Przewodniczący Komisji Nauki, Edukacji i Sportu Senatu RP prof. zw. dr hab. Kazimierz Wiatr, Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotr Całbecki oraz Rektor UMK prof. dr hab. Andrzej Jamiołkowski. Celem Konferencji była dyskusja nad problemami dotyczącymi współczesnej edukacji medialnej oraz zagadnień związanych z wychowaniem w kontekście coraz głębiej wnikających w nasze życie mediów. Konferencja miała posłużyć jako forum wymiany poglądów i stanowisk na temat roli i miejsca edukacji medialnej w polskiej edukacji. Jednym z głównych celów było wypracowanie zarysu bezpiecznej koncepcji edukacji funkcjonującej w warunkach powszechnego stosowania technologii informacyjnej. Ważną kwestię stanowić miało zaprezentowanie do-